

УДК 347.2

О. М. Спектор
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного права та порівняльного правознавства
Київського міжнародного університету

ТВАРИНА ЯК ОСОБЛИВИЙ ОБ'ЄКТ РЕЧОВИХ ПРАВ

Стаття 180 Цивільного кодексу України встановлює, що тварини є особливим об'єктом цивільних прав, на який поширюється режим речі [1]. Таким чином законодавець закріпив, що тварина є об'єктом речового права, щодо якого може виникати право власності та окремі його правомочності: право володіння, користування і розпорядження.

Водночас, будучи живими істотами, що мають власні життєдіяльні процеси і потреби, тварини є особливим об'єктом речового права, на який, окрім положень цивільного законодавства, також поширюються норми й інших галузей права, зокрема екологічного, природоохоронного. Такі особливості стосуються як набуття, так і здійснення і припинення права власності на тварин.

Окрім цього, враховуючи різноманіття тварин та середовища їх мешкання та розмноження, не можна не зазначити, що окремі з них не можуть перебувати у вільному цивільному обороті, бути придбаними чи відчуженими, а це означає, що правовий режим речі на них поширити неможливо.

Також варто враховувати, що внаслідок особливостей характеру та поведінки окремих видів та порід тварин деякі з них, навіть будучи домашніми, можуть становити небезпеку для оточуючого середовища та людей. Через це законодавець також виокремлює діяльність, пов'язану із утриманням окремих тварин, до джерела підвищеної небезпеки [1].

Таким чином, говорячи про тварин як про особливий об'єкт речових цивільних прав, розуміємо, що детальне вивчення вимагає специфіка набуття, здійснення і припинення права власності на тварин, а також діяльність із утримання тварин, яка становить джерело підвищеної небезпеки, що і буде розглянуто у статті.

Специфікою цивільно-правового регулювання права власності на тварин можна вважати відсиловний характер норм, що дають можливість іншим законам встановлювати особливості регулювання, зокрема, такого складного об'єкта права власності, як тварини. Тому і зазначена вище стаття Цивільного кодексу України, яка відносить тварин до об'єктів регулювання цивільним правом, не надає визначення поняттю «тварина», що робить необхідним звернення до інших нормативно-правових актів для точного встановлення того, що може бути об'єктом речового права і перебувати у цивільному обігу.

Так, зокрема, стаття 1 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» надає найбільш широке та повне тлумачення вказаного поняття. Відповідно до неї тварини – це біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові [2].

Виходячи із положень цієї статті, можливо конкретизувати окремі види тварин.

1) Сільськогосподарські тварини – це тварини, що утримуються та розводяться людиною для отримання сировини та продуктів тваринного походження.

2) Домашні тварини – це собаки, коти та інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються та розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно виведених людиною для задоволення естетичних потреб та потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі.

3) Дикі тварини – це тварини, природним середовищем існування яких є дика природа, у тому числі ті, які перебувають у неволі чи напіввільних умовах [2]. Дикі тварини, на відміну від попередніх двох категорій, законодавством віднесені до об'єктів тваринного світу [3], що поширює на цю категорію тварин норми Закону України «Про тваринний світ» і встановлює специфіку у регулюванні порядку набуття та реалізації права власності на цю категорію тварин.

Окремою категорією тварин, які мають особливий порядок правового регулювання права власності щодо них, є тварини, занесені до Червоної книги України. Закон України «Про Червону книгу України» встановлює особливості передачі і перебування об'єктів Червоної книги України у державній, комунальній та приватній власності та їх охорону. При цьому варто зауважити, що зазначений Закон України до об'єктів Червоної книги України відносить з перелічених вище категорій тварин лише тварини, що є об'єктами тваринного світу [4], що передбачає обов'язкове врахування положень відповідного Закону при регулюванні відносин щодо таких тварин.

Крім цього, не можемо не погодитись із думкою А.Н. Пузевича, який у своїй статті виділяє

такі ознаки тварин, які властиві тільки цьому об'єкту цивільних прав.

1) Тварини є живими істотами, тобто вони відчують емоції, такі як негативні больові відчуття від зовнішніх подразників.

2) Тварини можуть проявляти волю, яку вони реалізують через відчуття прив'язаності, що у деяких випадках виступає необхідною умовою для зміни суб'єктного складу правовідносин.

3) Тваринам необхідно харчуватися, при чому органічними з'єднаннями, без регулярного вживання яких настає загибель.

4) Тваринам властиві клички, що надає їм значимість та виділяє серед інших речей [5, с. 78].

Інший вчений, Я.В. Артюх, пропонує вирізнити дещо інші ознаки тварини як об'єкта речових прав, а саме:

- цей об'єкт є відновлювальним;
- правила поведінки з тваринами встановлюються законом;
- закон встановлює заборону на жорстоке поведіння із тваринами;
- права власників тварин можуть бути обмежені в інтересах охорони цих об'єктів;
- тварини, занесені до Червоної книги України, можуть бути предметом цивільного обігу лише у випадках та в порядку, встановлених законом [6].

Говорячи про тварин як про об'єкти речового права, не можна оминати увагою і класифікацію речей, встановлену Цивільним кодексом України, та віднесення тварин до тієї чи іншої категорії.

Те, що тварини можливо вільно переміщувати в просторі, без їх знецінення чи зміни призначення, свідчить про те, що тварина є річчю рухомою [1]. Водночас вказане твердження при глибшому тлумаченні Цивільного кодексу України не завжди можливо сприймати настільки однозначно. Так, абзацом другим частини першої статті 181 Цивільного кодексу України передбачено, що режим нерухомої речі може бути поширений на інші речі, що підлягають державній реєстрації [1]. При цьому, оскільки деякі із категорій тварин підлягають реєстрації, може напрашуватись питання: «А чи може режим нерухомої речі бути поширений на тварину?». Щодо цього питання вважаємо за необхідне в тлумаченні вказаної норми особливу увагу звернути на те, що режим нерухомої речі може бути поширений на іншу рухому річ лише законом [1]. Тобто тільки у випадках, коли закон прямо зазначає, що на певні речі поширюється режим нерухомої, ця норма може бути застосована. Таким чином, оскільки на сьогодні не існує в законодавстві України такої норми, тварина вважається рухомою річчю.

Окремі питання викликає також і така ознака рухомої речі, як її можливість переміщення в просторі без її знецінення [1]. Враховуючи те, що окремі тварини, а особливо дикі, можуть перебу-

вати лише у конкретних умовах, їх переміщення за межі таких умов (кліматичної зони, лісового покриву тощо) може призвести до погіршення стану тварини і подальшого її знецінення. Водночас таку особливість тварин не можна прив'язувати до віднесення тварин до нерухомих речей, оскільки в цьому випадку Цивільний кодекс України говорить тільки про можливість фізичного переміщення речі на будь-яку відстань, що притаманна будь-яким тваринам.

Таким чином, тварина як об'єкт речового права є рухомою річчю.

Через те, що тварина є єдиним, цілісним організмом, у якому кожен орган забезпечує окремі процеси її життєдіяльності як живої істоти, можливо стверджувати, що тварина є неподільною річчю, тобто такою, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення [1].

Окремі питання викликає віднесення тварин до речей, які визначені індивідуальними або родовими ознаками. Звичайно, кожна із тварин має унікальний генетичний код, набір рис тощо, що робить її такою, що вирізняється індивідуальними ознаками. Проте, якщо відійти від біологічного кута розгляду цього питання і заглибитись в юридичну площину, то насамперед для таких категорій тварин, як сільськогосподарські і дикі тварини, вирізнення індивідуальними ознаками значення для них як для об'єкта цивільного обороту не має жодного. У зв'язку з цим окремі науковці схиляються вважати, що окремі породи, види тварин є речами, визначеними родовими ознаками.

Проте ми схильні вважати, що тварина, маючи певну сукупність індивідуальних рис, є річчю, що якраз такими індивідуальними ознаками визначена, при цьому необхідність врахування зазначених індивідуальних ознак в окремих випадках (наприклад, відшкодування шкоди в природі, обмін однієї тварини іншою тощо) може практичною і юридичною значення не мати.

Цікавим моментом є також віднесення речі до споживної чи неспоживної. В цьому контексті варто зауважувати, що, незважаючи на те, що окремі тварини можуть бути використані як елемент харчування, наприклад, м'ясо великої рогатої худоби тощо, вважати тварини споживними речами категорично не можна. В такому разі зазначені споживні речі є речами (продуктами) тваринного походження, а не самими тваринами, а тому останні є неспоживною річчю – такою, що призначена до неодноразового використання, яка зберігає свій первісний вигляд протягом тривалого часу [1].

Таким чином, тварини як особливий об'єкт речового права є річчю рухомою, неподільною, визначеною індивідуальними ознаками, неспоживною. Завдяки цим характеристикам тварини як речі і впливають вказані далі особливості на-

буття та припинення права власності на тварин.

Важливим у розрізі дослідження тварин як об'єкта речових прав є визначення можливого суб'єктного складу права власності на цей особливий об'єкт, тобто пошук відповіді на запитання про те, хто може бути власником тих чи інших категорій тварин.

Відповідно до Цивільного кодексу України законодавство України вирізняє за суб'єктним складом право власності Українського народу (стаття 324), право державної власності (стаття 326), право комунальної власності (стаття 327) і право приватної власності (стаття 325).

Розглядаючи такі види тварин, як домашні і сільськогосподарські тварини, законодавство України не містить жодних заборон чи обмежень у питанні можливості перебування цих категорій тварин у власності будь-якого із вищеперерахованих суб'єктів. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» лише містить обмеження, відповідно до якого право власності та інші речові права особи, яка утримує тварину, обмежені обов'язком дотримання норм і вимог цього Закону [2]. Таким чином, регулюючись принципом «Що не заборонено законом, є дозволено», можна стверджувати, що домашні і сільськогосподарські тварини на сьогодні можуть перебувати як у приватній власності фізичних та юридичних осіб, так і в державній та комунальній власності.

Деяко більше обмежень встановлено для диких тварин, які є елементом тваринного світу. Так, згідно з положеннями Закону України «Про тваринний світ» об'єкти тваринного світу, які перебувають у стані природної волі і знаходяться в межах території України, її континентального шельфу та виняткової економічної зони, є об'єктами права власності Українського народу. І, відповідно, від імені Українського народу, права власників здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування [3].

При цьому фізичні особи – громадяни України в межах реалізації права власності Українського народу на вказану категорію тварин все ж наділені однією із правомочностей – складовою права власності, а саме правом користування об'єктами тваринного світу відповідно до законодавства України [3].

Цей же Закон встановлює, що об'єкти тваринного світу, які утримуються підприємствами, установами, організаціями державної або комунальної форми власності, є об'єктами права державної або комунальної власності відповідно [3]. Варто звернути увагу на те, що вживання у вказаній нормі поняття «утримуються» свідчить про те, що ця норма не поширюється на тварин, які перебувають у стані природної волі, а тому застосовується лише до диких тварин, що утримуються у напіввільних умовах чи неволі.

Що ж стосується права приватної власності на диких тварин, то Закон України «Про тваринний світ» дозволяє мати у приватній власності таких тварин. При цьому єдиною, проте надто важливою умовою їх утримання у приватній власності є законність підстав для набуття такого права власності.

Таким чином, повноцінними учасниками цивільного обороту, які можуть перебувати у власності будь-якого із суб'єктів цивільного права, передбачених статтею 2 Цивільного кодексу України, є сільськогосподарські, домашні тварини, а також дикі тварини, які утримуються в напіввільних умовах або неволі. У свою чергу, дикі тварини, що перебувають у стані природної волі, є об'єктами права власності Українського народу.

Не менш важливим питанням для дослідження при вивченні тварин як об'єктів речових прав є підстави та порядок набуття права власності на тварин.

Цивільний кодекс України визначає, що право власності набувається на підставах, що не заборонені законом [1].

Спеціальне законодавство встановлює особливі вимоги до окремих видів правочинів. Зокрема, Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» встановив декілька умов, що стосуються договорів, предметом яких є тварина.

1) Продавець тварини зобов'язаний забезпечити покупця достовірною інформацією про вид, породу, стан здоров'я та інші якості тварини, а також про умови її утримання.

2) Продаж із попереднім виставленням пропонує тварин для показу покупцям дозволяється лише із дотриманням усіх вимог цитованого Закону.

3) Дарування тварини допускається після попереднього погодження із майбутнім власником.

4) Якщо продається дика тварина з числа видів, що занесені до Червоної книги України або підлягають охороні відповідно до чинних міжнародних договорів України, інша дика тварина, продавець тварини зобов'язаний також надати покупцеві документ, що засвідчує законність набуття такої тварини у власність [2].

Як доповнення до останньої вимоги Закон України «Про Червону книгу України» конкретизує умови набуття права власності на тварину, що є занесеною до рідкісних чи зникаючих видів. Зокрема, право приватної власності на тварину, занесену до Червоної книги України, може бути набуто на одній з таких підстав:

– дозвіл центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища;

– тварина розведена (отримана) у штучних умовах від законно набутих у приватну власність об'єктів Червоної книги України;

- тварина ввезена в Україну з-за кордону;
- тварина придбана в Україні в осіб, які мають право приватної власності на ці об'єкти [4].

Важливою умовою укладення правочину щодо тварини є досягнення особами, що вступають в правочин, віку повної цивільної дієздатності, або отримання згоди батьків чи осіб, що їх замінюють, на вчинення такого правочину [2]. В іншому випадку такий правочин буде визнаний недійсним за рішенням суду за позовом відповідної зацікавленої сторони.

Особливий вид набуття права власності на тварину також передбачений в Цивільному кодексі України. Так, статтею 340 Цивільного кодексу України встановлюється правовий режим бездоглядної домашньої тварини. Стаття передбачає, що особа, яка затримала бездоглядну домашню тварину, зобов'язана негайно повідомити про це власника і повернути її, а у разі неможливості віднайти власника – звернутись із відповідним запитом до міліції. При цьому у разі, якщо протягом шести місяців з моменту заявлення про затримання бездоглядної робочої або великої рогатої худоби і протягом двох місяців щодо інших домашніх тварин не буде виявлено їхнього власника або він не заявить про своє право на них, право власності на ці тварини переходить до особи, у якої вони були на утриманні та в користуванні. У разі ж, якщо власник з'явиться, то особа, яка утримувала тварину, має право на відшкодування витрат на утримання цієї тварини та на винагороду [1].

Варто зазначити, що положення вказаних статей поширюються тільки на домашніх та сільськогосподарських тварин, що необґрунтовано виключає із правового регулювання цими статтями знайдення дикої тварини, що перебувала в неволі чи напіввільному стані. Водночас до таких відносин вбачається цілком доцільним застосування норм про знахідку як один зі способів набуття права власності за Цивільним кодексом України. Вказаний спосіб є ідентичним до набуття права власності на бездоглядну домашню тварину, проте стосується широкого кола об'єктів, до яких, як ми вбачаємо, можна віднести і вказаних диких тварин.

Ще одним досить важливим, проте не надто складним способом набуття права власності на тварин є їх спадкування.

Виходячи із положень статті 1218 Цивільного кодексу України, відповідно до якої до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті, абсолютно справедливо робимо висновок, що право власності, в тому числі право власності на тварин, може спадкуватись [1].

При цьому, якщо тварина не становить особливої цінності, нотаріуси уникають згадки про неї в свідоцтвах про право на спадщину.

Таким чином, право власності на тварину може бути набуто будь-яким не забороненим законодавством шляхом. При цьому спеціальне законодавство встановлює окремі норми і вимоги, недотримання яких робить правочин, предметом якого є тварина, недійсним.

Говорячи про тварин як про особливі об'єкти цивільних прав, не можна не згадати про особливості, якими супроводжується припинення права власності на тварин.

Окрім загальних випадків добровільного припинення права власності, передбачених статтею 346 ЦК України, законодавство України передбачає дві підстави, за якими може бути припинено право власності на тварину у примусовому порядку. Такими підставами є захворювання тварини та жорстоке поводження з нею. Розглянемо порядок припинення права власності за кожною із підстав.

Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» у частині другій статті дванадцятої передбачає можливість припинення права власності на тварин у разі жорстокого поводження з ними [2]. Особливим аспектом цієї ситуації є те, що припинення права власності може відбутись лише в судовому порядку. Це пов'язано із необхідністю встановлення наявності у діях власника тварини ознак, що б свідчили про жорстокість у поводженні. Оскільки «жорстоке поводження» є оціночною категорією, то повноваження з її встановлення передані суду.

Окрім вказаної норми, Закон України «Про тваринний світ» також передбачає можливість припинення права власності на тварин у разі жорстокого поводження з ними, про що говорить стаття восьма [3]. У Законі України «Про тваринний світ», як вже зазначалось, прямо згадується про державну та комунальну власність, проте згадка про можливість припинення цих видів права власності у законі відсутня.

На сьогодні практикою склалась відповідна процедура, за якою право власності на об'єкти тваринного світу може бути припинене з підстав жорстокого поводження з тваринами. Ця процедура визначає приводом до судового розгляду, в якому потенційно може бути припинене право власності на тварину, позов органів контролю в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу або прокурора.

Другою підставою, за якою право власності на тварину може бути припинене в примусовому порядку, є захворювання тварини. Необхідно зазначити, що хвороба, якою страждає тварина, повинна бути особливо небезпечною і становити загрозу для нормального епізоотичного стану навколишнього природного середовища. Під таким станом мається на увазі відсутність загрози зараження тварин, наприклад, у стаді або поза його межами та в іншому стаді, та нормальне функціонування

життєдіяльності тварин без ризику бути зараженою тяжкою хворобою або бути переносником відповідних захворювань. Таким чином, законодавчо врегульованими є правовідносини, які складаються внаслідок настання особливих обставин, зокрема спалаху епідемії локального або загальнодержавного масштабу [7].

Санітарно-епідеміологічне та епізоотичне благополуччя у разі настання умов епідемії забезпечується шляхом забою тварин, що становлять небезпеку. Такі процедури здійснюються спеціально уповноваженими органами, які здійснюють контроль у сфері епідеміологічної та санітарної безпеки [7]. Звичайно ж, забій тварин провадиться за попереднім припиненням права власності у примусовому порядку. Необхідно зазначити, що припинення права власності у цьому випадку буде підпадати під регулювання норми Цивільного кодексу України про ревізіцію. Ця норма міститься у статті 353 Цивільного кодексу України і передбачає умови, за якими ревізіція майна здійснюється для його подальшого знищення або використання в інтересах держави [1]. У випадку з тваринами для проведення ревізіції необхідні особливі умови, наприклад, спалах епідемії або епізоотії. Такий стан встановлюється уповноваженими органами по контролю санітарно-епідеміологічного стану. Слід зазначити, що забій тварин відбувається у порядку, визначеному законодавством для загального відчуження майна у примусовому порядку. Таке відчуження має супроводжуватися відшкодуванням збитків, завданим втратою тварини, що потенційно є переносниками захворювання або зараженими на момент припинення права власності.

Законодавче врегулювання правовідносин, пов'язаних із припиненням права власності на тварин з підстав їх захворювання, передбачено, зокрема, Законом України «Про ветеринарну медицину». Цей закон містить положення, що встановлюють повноваження державних органів щодо здійснення контролю та нагляду за епідеміологічною та епізоотичною ситуацією на відповідній їх компетенції території. Відповідно до цього закону спеціально уповноважені органи зі здійснення ветеринарно-санітарного контролю мають право здійснювати комплекс протиепізоотичних заходів, що включають забій хворих або інфікованих тварин. Законом встановлюється також конкретна норма щодо порядку проведення заходів із забою тварин, яка, в тому числі, передбачає відшкодування збитків власнику тварини, завданих, зокрема, заходами карантину, за рахунок Державного бюджету України [7].

Таким чином, право власності припиняється з мотивів забезпечення ветеринарно-санітарного благополуччя. Описані в статті 353 Цивільного кодексу України підстави ревізіції включають

також і настання надзвичайного стану [1]. У цьому випадку відчуження майна або припинення права власності на тварин у примусовому порядку відбувається із відшкодуванням вартості майна (тварини). Такі правовідносини врегульовані, відповідно, Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» [8].

Таким чином, основними підставами, що можуть бути основою припинення права власності на тварин у примусовому порядку, є захворювання тварин та відчуження їх у порядку відчуження майна з мотивів суспільної необхідності; жорстоке поводження з тваринами та припинення права власності на них з мотивів забезпечення захисту таких тварин.

Як вже зазначалось на початку статті, діяльність з утримання окремих видів тварин визнається законодавством України джерелом підвищеної небезпеки. Так, стаття 1187 Цивільного кодексу України дає чітке визначення джерела підвищеної небезпеки і передбачає, що джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб [1]. Ця дефініція підтримує доктринальну концепцію, що склалася у цивільному праві, і визначає джерело підвищеної небезпеки як певну діяльність, яку провадить людина, наражаючи тим самим на небезпеку себе та оточуючих. Тим самим шляхом пішла і судова практика, виражена у постанові пленуму Верховного Суду України, яка визначає джерелом підвищеної небезпеки будь-яку діяльність, здійснення якої створює підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість контролю за нею людини, а також діяльність з використання, транспортування, зберігання предметів, речовин та інших об'єктів виробничого, господарського чи іншого призначення, які мають такі ж властивості [9].

Отже, підсумовуючи визначення, можна зробити висновок про те, що як самостійний об'єкт тварини не мають ознак джерела підвищеної небезпеки. Для набуття таких ознак тварина має бути прямо пов'язана із діяльністю людини. У такому аспекті можна чітко окреслити ознаки, які б відносили тварин до джерел підвищеної небезпеки та врегульовували б діяльність людини щодо поводження з ними. До таких ознак, зокрема, необхідно віднести біологічні властивості тварин, а саме такими властивостями можна визначити приналежність тварин до категорії диких звірів та, акцентуючи увагу на собаках, приналежність їх до службових або бійцівських порід.

В цьому контексті варто також зауважити, що безпосередній зв'язок тварини і діяльності люди-

ни, яка її утримує, звужує розуміння категорії диких звірів тільки до тих, які відповідно до Законів України «Про захист тварин від жорстокого поводження» і «Про тваринний світ» перебувають у напіввільних умовах чи у неволі.

Що стосується собак, то визначена Цивільним кодексом України норма вказує на їх окрему категорію, яка відносить тварину до джерел підвищеної небезпеки. Такою категорією є бійцівська або службова порода собаки. У цьому аспекті на сьогодні в законодавстві України існує значна прогалина. Єдиними нормативно-правовими актами, з яких можливо зробити висновок про віднесення тих чи інших собак до службових або бійцівських порід такого характеру, є положення, затверджені місцевими органами виконавчої влади. У Києві таким положенням є «Правила утримання у м. Києві тварин громадянами, підприємствами, установами та організаціями» затверджені Київською міською державною адміністрацією 8 вересня 1997 року. Додаток 3 до цього положення визначає перелік порід собак, заборонених до ввезення або розведення у Києві. Визначені у додатку породи відносяться до порід собак із підвищеною агресивністю, отже, становлять особливу небезпеку при їх утриманні [10]. Аналогічні положення існують і в інших містах, де вони затверджуються міськими радами відповідно до норми статті 9 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», яка зазначає, що правила утримання домашніх тварин устанавлюються органами місцевого самоврядування [2].

Іншим актом, що регулює утримання собак як джерел підвищеної небезпеки, є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам» від 9 липня 2002 року [11].

Враховуючи те, що вказаний акт якраз і створений для того, щоб застрахувати відповідальність осіб за завдання шкоди їх тваринами третім особам, можна за аналогією використовувати вказаний акт для віднесення зазначених у ньому порід до бійцівських чи службових.

Необхідно зазначити, що тварина набуває ознак джерела підвищеної небезпеки, лише перебуваючи у володінні людини, оскільки саме володіння є тією діяльністю, що може становити загрозу нанесення шкоди самому власнику та оточенню. Особливість такого підходу полягає у можливості окреслення суб'єкта відповідальності у разі нанесення шкоди твариною.

Слід зазначити, що не будь-яка тварина, що заподіяла шкоду особі або майну, може бути визнана джерелом підвищеної небезпеки, а тому судове вирішення питання щодо відшкодування майнової або іншої шкоди може бути безрезультатним

з декількох причин. По-перше, у разі завдання шкоди дикою твариною, що не перебуває у володінні або на праві власності особи, невідомим залишається суб'єкт посягання. Оскільки тварини за законодавством України не відносяться до суб'єктів права, то вони і не можуть бути визнані суб'єктом відповідальності через ряд біологічних ознак, якими вони не наділені. Зокрема, основною ознакою є те, що тварина не здатна усвідомлювати свої дії і здійснює свою життєдіяльність, керуючись біологічними покликами та інстинктами.

Судова практика у питанні, що стосується відповідальності, має досить широкий спектр рішень щодо розмежування, зокрема, тварин, що можуть бути визнані об'єктами підвищеної небезпеки, та тих, що не можуть бути визнані такими. Основну проблему у здійсненні практики, становлять вимоги з відшкодування шкоди, завданої великогабаритними свійськими тваринами: конями, свинями тощо. Суди у своїх рішеннях, посилаючись на норми цивільного законодавства, зазначають, що свійські тварини не є джерелом підвищеної небезпеки, оскільки не відносяться до жодної з категорій тварин, що визначені у Цивільному кодексі України. Проте практика говорить про те, що шкода, завдана свійськими тваринами, зокрема, майну або здоров'ю осіб, займає досить велику частину судової практики. Особливості, якими характеризуються свійські великогабаритні тварини, частково співпадають з особливостями, притаманними тваринам, що входять в категорію джерел підвищеної небезпеки. По-перше, неможливості повного контролю з боку людини, по-друге, великою вірогідністю завдання шкоди, по-третє, наявністю шкідливих властивостей. На жаль, законодавством врегульовані лише правовідносини, що виникають із факту завдання шкоди саме дикими звірами, бійцівськими та службовими собаками. На думку багатьох науковців, доцільно обмежити формулювання норми Цивільного кодексу України, що стосується джерел підвищеної небезпеки, лише поняттям «тварини», і в такому разі це поняття включало б в себе будь-яких тварин, які потенційно здатні були б наносити як майнову шкоду, так і шкоду здоров'ю.

Таким чином, тварини за законодавством України дійсно визнаються об'єктом речового права, на них поширюється право власності як в цілому, так і в окремих його правомочностях. Водночас через те, що тварини мають значну специфіку як живі організми, що є невід'ємною частиною навколишнього природного середовища, мають ряд визначальних ознак, щодо тварин та окремих їх категорій існують особливості у набутті, здійсненні та припиненні речових прав. Саме тому тварини є дійсно особливим об'єктом цивільних прав із правовим регулюванням, що виходить далеко за межі цивільного права України.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV в редакції від 28 березня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
2. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 року № 3447-IV в редакції від 11 серпня 2013 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 27. – Ст. 230.
3. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-III в редакції від 18 листопада 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97.
4. Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 року № 3055-III в редакції від 18 листопада 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 30. – Ст. 201.
5. Пузевич А.Н. Понятие и признаки животных как объекта гражданского права / А.Н. Пузевич // Юридическая наука. – 2011. – № 4. – С. 77–79.
6. Артюх Я.В. Поширення правового режиму речі на тварин як особливого об'єкта цивільного права / Я.В. Артюх [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pravo/9_105169.doc.htm.
7. Про ветеринарну медицину : Закон України від 25 червня 1992 № 2498-XII в редакції від 11 серпня 2013 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 531.
8. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III в редакції від 16 березня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
9. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 березня 1992 року № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.
10. Про порядок утримання і поводження з домашніми і іншими тваринами в м. Києві : Розпорядження Київської міської державної адміністрації від 8 вересня 1997 року № 1372 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.gioc-kmda.kiev.ua/files/File/1372_1997\(1\).htm](http://www.gioc-kmda.kiev.ua/files/File/1372_1997(1).htm).

11. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 липня 2002 року № 944 // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 28. – С. 61.

Анотація

Спектор О. М. Тварина як особливий об'єкт речових прав. – Стаття.

У науковій статті розглядається питання, яке пов'язане з тим, що законодавець закріпив, що тварина є об'єктом речового права, щодо якого може виникати право власності та окремі його правомочності: право володіння, користування і розпорядження. Також зроблені ґрунтовні висновки щодо тематики, яка розглядається.

Ключові слова: тварина, речові права, Цивільний кодекс, цивільне законодавство.

Аннотация

Спектор О. М. Животное как особый объект вещных прав. – Статья.

В научной статье рассматривается вопрос, который связан с тем, что законодатель закрепил, что животное является объектом вещного права, по которому может возникать право собственности и отдельные его правомочия: право владения, пользования и распоряжения. Также сделаны основательные выводы по рассматриваемой тематике.

Ключевые слова: животное, вещные права, Гражданский кодекс, гражданское законодательство.

Summary

Spector O. M. The animal as a separate object of property rights. – Article.

In the scientific article the question, which is related to the fact that the legislator secured, that the animal is the subject of property rights, according to which may occur ownership and some of its powers: the right of ownership, use and disposal. Solid conclusions are also made on the subjects

Key words: animal, property rights, Civil Code, civil law.